

Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду
Б е о г р а д, Краља Милана 50

Сенату Универзитета уметности у Београду
Б е о г р а д, Косанчићев венац 29

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта
кандидата
Ксеније Милошевић

**„Облици испољавања фолклорних елемената и интерпретативни приступ стваралаштву
српских композитора,
на примерима дела Јосипа Славенског, Дејана Деспића, Рајка Максимовића, Божидара
Милошевића, Драгане Јовановић, Огњена Поповића и Александра Седлара”**

Комисија за оцену и одбрану у саставу: др ум. Теа Димитријевић, ванредни професор ФМУ, председник комисије, др ум. Драгана С. Јовановић, редовни професор ФМУ, коментор, мр Весна Јансенс, редовни професор Академије уметности у Новом Саду, др ум. Соња Лончар, ванредни професор ФМУ и др ум. Игор Лазић, ванредни професор ФМУ, упознала се са писаним делом докторског уметничког пројекта „Облици испољавања фолклорних елемената и интерпретативни приступ стваралаштву српских композитора, на примерима дела Јосипа Славенског, Дејана Деспића, Рајка Максимовића, Божидара Милошевића, Драгане Јовановић, Огњена Поповића и Александра Седлара” кандидаткиње Ксеније Милошевић, чији је ментор др ум. Дејан Суботић, ванредни професор.

На основу сазнања која је стекла анализом овог рада, биографских података, досадашњих уметничких резултата кандидата и уметничке презентације, Комисија подноси следећи извештај.

ХРОНОЛОГИЈА ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА

КСЕНИЈА МИЛОШЕВИЋ пријавила је тему бр. 02-14/3-19 од 08. фебруара 2019. године докторског уметничког пројекта под називом *„Облици испољавања фолклорних елемената и интерпретативни приступ стваралаштву српских композитора, на примерима камерних дела Јосипа Славенског, Дејана Деспића, Божидара Милошевића, Драгане Јовановић, Огњена Поповића и Александра Седлара”*

На предлог Катедре за Камерну музику Веће Факултета на седници од 13. фебруара 2019. године донело је одлуку бр. 01-235/19 од 29.01.2019. године о именовану Комисије за процену теме докторског уметничког пројекта у следећем саставу:

1. др ум. Дејан Суботић, ванредни професор Факултета музичке уметности
2. др ум. Драгана Јовановић, ванредни професор Факултета музичке уметности
3. др ум. Катарина Радовановић Јеремић, ванредни професор Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу

Наставно – уметничко – научно веће Факултета музичке уметности на седници одржаној 10. априла 2019. године **утврдило је предлог одлуке бр. 01-948/19 од 11. априла 2019. године о усвајању** Извештаја Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта у саставу: др ум. Дејан Суботић, ванредни професор, др ум. Катарина Радовановић - Јеремић, ванредни професор ФИЛУМ-а у Крагујевцу, др ум. Драгана Јовановић, ванредни професор, и одобравању теме докторског уметничког пројекта **КСЕНИЈЕ МИЛОШЕВИЋ**.

Сенат Универзитета уметности на седници од 25. априла 2019. године донео је одлуку бр. 7/216 од 7. маја 2019. године (бр. 01-1066/19 од 8. маја 2019. године) о одобравању рада на изради докторског уметничког пројекта и именовану др ум. Дејана Суботића,

ванредног професора за ментора и др ум. Драгане Јовановић, ванредног професора за коментора.

На основу обавештења ментора и предлога Катедре за камерну музику Веће Факултета на седници одржаној 2. новембра 2020. године донело је одлуку 01-2148/20 од 9. новембра 2020. године о именовану Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта **КСЕНИЈЕ МИЛОШЕВИЋ** под називом: „Облици испољавања фолклорних елемената и интерпретативни приступ стваралаштву српских композитора, на примерима камерних дела Јосипа Славенског, Дејана Деспића, Божидара Милошевића, Драгане Јовановић, Огњена Поповића и Александра Седлара“, у саставу:

Др ум. **Теа Димитријевић**, ванредни професор, председник Комисије

Др ум. **Драгана С. Јовановић**, ванредни професор, коментор

Др ум. **Соња Лончар**, ванредни професор,

Др ум. **Игор Лазић**, ванредни професор,

Др ум. **Весна Јансенс**, редовни професор Академије уметности у Новом Саду.

Биографија кандидата

Ксенија Милошевић је рођена 1982. године у Београду. Виолину свира од своје четврте године, а Факултет музичке уметности у Београду је уписала са четрнаест година. Дипломирала је и магистрирала у класи проф. Дејана Михаиловића. Ксенија Милошевић је од своје шеснаесте године стално запослена као заменик концертмајстора Београдске филхармоније. Од 2006. године је члан трија *Сингидунум* са којим активно наступа широм земље и са којим је премијерно извела дела истакнутих српских композитора, као што су Ивана Стефановић, Драгана Јовановић, Иван Бркљачић, Светлана Савић, Бранка Поповић,

Татјана Милошевић и Милана Стојадиновић - Милић. Била је члан многих камерних ансамбала и оркестара као што су: *Ансамбл виолина, Мајстори гудачи, Балканска камерна академија*, камерни оркестар *Синфонијета*, камерни оркестар *Љубица Марић и Огњен и пријатељи*.

Активни је члан и солиста ансамбла *Double Sens*, који са солистом Немањом Радуловићем наступа широм света и са којима је снимила четири компакт диска, од којих су три за *Deutsche Grammophon (Дојче Грамофон)*, а један за издавача Деца (Дека). Као солиста је наступала са многим камерним и симфонијским оркестрима као што су Београдска филхармонија, Симфонијски оркестар РТС-а, симфонијски оркестар *Станислав Бинички* и др.

Детаљна анализа докторског уметничког пројекта

Писани део докторског уметничког пројекта Ксеније Милошевић поседује јасну и прегледну структуру. Састоји се од увода, три поглавља (треће поглавље обухвата седам потпоглавља), закључка и листе коришћене литературе. На почетку се налази апстракт на српском и енглеском језику.

У уводном поглављу су представљени увиди о утицају фолклорних елемената на уметничку музику, са посебним акцентом на српско музичко стваралаштво. Кандидаткиња објашњава методолошке поступке који ће у раду бити примењени, уз аргументацију која подржава избор истраживачких метода, и представља структуру истраживања.

У поглављу „Уметничка транспозиција фолклора кроз историју западноевропске музике и њена инкорпорација у жанр камерне музике“ представљене су основне историјске линије примене разноврсних елемената народне музичке традиције у западноевропској уметничкој музици. Кандидаткиња наводи да је богата музичка народна традиција вековима уназад инспирисала је композиторе уметничке музике.

Први конкретни примери уметничке транспозиције фолклора срећу се већ у периоду класицизма, са Јозефом Хајдном, нешто касније и са Лудвигом ван Бетовеном, али су нарочито наглашени у доба романтизма, током којег је настао читав уметнички покрет *националних школа*, који се у 19. веку проширио на тло целе Европе. Инспирација фолклором се у уметничкој музици мењала и еволуирала, и његова употреба, појавни облици и начин третмана су били специфични готово за сваког појединачног аутора. Тај тренд се наставио и у 20. веку, а нарочито, за овај докторски уметнички пројекат релевантно, у музици словенских аутора, Игора Стравинског, Беле Бартока или Жоржа Енескуа, који су многим ауторима, али и великом броју оних који ће бити предмет овог рада, послужили као стилско полазиште.

У наредном поглављу, „Третман фолклора кроз историју српске уметничке музике са освртом на камерни жанр“, кандидаткиња анализира основна струјања у српском музичком стваралаштву под утицајем фолклорне традиције, са нагласком на подручје камерне музике. Оснивачем српског националног правца у музици сматра се Корнелије Станковић, први српски школовани композитор, чијим је опусом, заснованим на неговању фолклорних напева започео тзв. национални правац у српској музици. Његова дела заправо више представљају хармонизације, него уметничке обраде српских народних мелодија, али је Станковићева делатност на овом пољу представљала камен темељац за даље стваралаштво и развитак српске уметничке музике а, у највећој мери, оне инспирисане народним мелодијама.

Ксенија Милошевић наглашава да је генерација композитора након Корнелија Станковића уздигла третман фолклора на виши ниво. Кључна фигура је свакако Стеван Стојановић Мокрањац, чије *Руковети* представљају врхунац српског музичког романтизма. У његовом раду се јасно издвајају две гране: обраде народних песама и оригиналне композиције, које су такође биле инспирисане народном музиком. Поред Мокрањца, читава генерација српских композитора се на различите начине бавила обрадама фолклорних мелодија: Јосиф Маринковић, Исидор Бајић и Станислав Бинички.

Надаље, у раду је издвојено да је озбиљнији развој уметничке транспозиције фолклора у српској музици наступио са стваралаштвом следеће генерације композитора: Петра Коњовића, Милоја Милојевића и Стевана Христића, који су, кроз сложеније музичке жанрове попут симфоније, опере или балета, дали нове начине третмана фолклорног обрасца у уметничкој музици. То су неретко били и први примери свог жанра у историји српске музике. Генерација српских композитора тзв. прашке групе, у коју спадају Љубица Марић, Драгутин Чолић, Милан Ристић, Миховил Логар, Станојло Рајичић и Војислав Вучковић, донела је нешто другачија стилска стремљења и придруживање европским модерним тенденцијама. Савремена струјања у композиционој техници, са којом су се сусрели током студија у Прагу, попут експресионизма и четврттонске технике Алојза Хабе, само привремено су удаљиле српске ауторе од фолклорних инспирација, да би након Другог светског рата у њиховом стваралаштву уследио стилски заокрет. Иако условљен политичким и друштвеним околностима тада актуелног соцреализма, нови и поједностављени музички језик српских композитора у послератном периоду, отворио је велики простор за експериментисање са фолклорним обрасцима. Тако је српска музичка историја добила неке од најсветлијих примера литературе инспирисане народном традицијом.

Централно поглавље, „Анализа форме и проблема интерпретације у одабраним делима српских композитора из жанра камерне музике“, представља најобимнији сегмент писаног рада и обухвата срж уметничког истраживања. Састоји се од седам потпоглавља, у оквиру којих су детаљно анализирана камерна дела изведена у оквиру уметничке презентације. За сваког од аутора је дат садржајан историјски, културолошки и стилски оквир и анализирани појавни облици утицаја и третмана фолклорних елемената, уз примену адекватних нотних примера. Интерпретативна анализа спроведена је кроз призму проблематике разноврсних камерних ансамбала, а извођачка решења уобличена аргументовано и прегледно. Јосип Славенски, спада међу прве уметнике који су показали интересовање за фолклор са простора бивше Југославије, али и читавог Балкана. Због тога се у литератури често назива првим балканским композитором. Музика Јосипа Славенског, који је користио савремени

музички језик и у њега инкорпорирао народне мелодије, утицала је на многе ауторе следећих генерација. У анализи дела Дејана Деспића, Рајка Максимовића и Драгане Јовановић истакнути су разноврсни нивои утицаја стваралаштва Стевана Мокрањца. Композиције Божидара Милошевића и Огњена Поповића посматране су превасходно као дела истакнутих кларинетиста са специфичним инструменталним начином мишљења и директним утицајем српског фолклора. Кларинетска боја у третману македонског фолклора истакнута је као инспирација у стваралаштву Александра Седлара. Упливи елемената популарне музике анализирани су у опусу Драгане Јовановић и Огњена Поповића. Кандидаткиња је свеобухватно сагледала посебности приступа фолклорној традицији сваког од аутора, уочавајући компаративном анализом разноврсне нивое сродности њиховог камерног стваралаштва.

У садржајном закључку Ксенија Милошевић логично сублимира резултате уметничког истраживања. У литератури је наведено 55 библиографских јединица на српском и енглеском језику. На крају рада наведена је биографија кандидаткиње.

Уметничка презентација

Уметничка презентација у оквиру докторског уметничког пројекта одржана је 23. новембра 2020. године у сали Београдске Филхармоније. Ксенија Милошевић је извела девет композиција у различитим камерним саставима српских аутора, различитих поетика и генерација. На програму су биле композиције:

Драгана Јовановић: *Балкантино* за виолину и клавир

Јосип Славенски: *Са села* за флауту, кларинет, виолину, виолу и контрабас

Драгана Јовановић: *Malas Vyta* за флауту, виолину и клавир

Рајко Максимовић: *Беседа кнеза Лазара* за флауту, виолину, клавир и наратора

Божидар Милошевић: *Хамеум свита* за флауту, виолину и клавир

Дејан Деспић: *Почасница Стевану Мокрањуцу* за гудачки квартет

Александар Седлар: *Медитација* за кларинет, виолину, виолончело и клавир

Божидар Милошевић: *Пастирска двадесетпеторка* за три виолине, виолу, виолончело и контрабас

Огњен Поповић: *Кашаса* за флауту, виолину и клавир

Својом интерпретацијом захтевног, стилски врло разноврсног програма, Ксенија Милошевић је показала спремност и очигледну зрелост да овај програм презентује на изузетно високом нивоу. Учествовање Ксеније Милошевић у сваком типу ансамбла, који је био потребан за реализацију овог уметничког пројекта, било је адекватно захтевима кандидата докторског уметничког пројекта. Представила је широку палету изражајних средстава виолине у разноврсним саставима: дуо, трио, различите врсте квартета, квинтет и секстет (дуо – виолина и клавир; трио – флаута, виолина и клавир; квартети - гудачки квартет; флаута, виолина, клавир и наратор; кларинет, виолина, виолончело и клавир; квинтет – флаута, кларинет, виолина, виола и контрабас, као и секстет – три виолине, виола, виолончело и контрабас). Своју уметничку презентацију Ксенија Милошевић је конципирала врло вешто у драматуршком смислу, на начин који је константно заокупљао аудиторијум. Почевши са композициојм *Балкантино* Драгане Јовановић исказала је и енергичност и префињену лирику. Лепота тона и експресивност израза су јасно нагостили наставак концерта, већ у следећем, добро познатом делу Јосипа Славенског *Са села*. Сувереност у владању инструментом, коришћење великог потенцијала изражајних средстава и умешност тумачења дошли су до пуног изражаја у интерпретацији ове композиције. Импоновала је високо концентрисана сарадња са музичарима у квинтету, истовремено остављајући утисак задовољства и радости свирања. Лакоћа усмеравања изражавања на другачији поетски ауторски израз се наставила кроз још једно ремек дело наше литературе, *Почасницу Стевану Мокрањуцу* Дејана Деспића. Гудачки квартет је изузетним извођењем остварио одличан међусобни баланс усредседивши се на целовити драматуршки план, истанчаним ткањем музичке фактуре. Настављајући извођење дела *Malas Vyta* Драгане Јовановић, Ксенија Милошевић нас је са *Триом Сингидунум* провела

кроз нове прозоре експресивности, врло високих техничких захтева, виртуозитета и лирских епизода. Умеће извођења композиције доследно контролисане хомофоне структуре и минималних мелодијског покрета у циљу презентовања достојанствености и епике, у потпуности је дочарано *Лазаревом беседом* Рајка Максимовића. Уметничка презентација је настављена *Хамеум свитом* Божидара Милошевића за исти трио и наратора, прозачношћу тонских планова и веома разноврсним артикулационим изразом. Ксенија Милошевић деловала је једнако инспирисано и убедљиво у делу програма изведеном за три, али и за четири инструмента у композицији *Медитација* Александра Седлара, пленећи сонорношћу и префињеним лиризмом. Константна прегледност тонских планова и консонантност тембра су били присутни током овог извођења, али и у другој изведеној композицији Божидара Милошевића *Пастирска двадесетпеторка* за секстет. Метричко – ритмичка окосница овог дела, извођачка прецизност артикулације и лакоћа смењивања контрастних карактера оставили су изузетно снажан утисак. Последња изведена композиција, *Кашаса* Огњена Поповића заокружила је уметничку презентацију својеврсним шармом world music-а и изузетном комуникативношћу са аудиторијумом. Сви музичари који су учествовали у уметничкој презентацији у оквиру докторског уметничког пројекта Ксеније Милошевић (Стана Крстајић, флаута, Дејан Суботић, клавир, Тијана Милошевић, виолина, Огњен Поповић, кларинет, Немања Станковић, виолончело, Јелена Димитријевић, виолина, Тамара Маринковић Томић, виола, Александар Седлар, клавир и Филип Савић, контрабас) су њени дугогодишњи сарадници, а и сами врсни инструменталисти са огромним искуством у камерном, солистичком и оркестарском музицирању.

Ксенија Милошевић доследно је применила сва интерпретативна решења настала као резултат њеног уметничког истраживања, уобличена у писаном делу докторског уметничког пројекта.

Оцена остварених резултата и критички осврт референата

Ксенија Милошевић је у оба сегмента докторског уметничког пројекта остварила значајне домете, приступивши им са изразитом озбиљношћу и темељитошћу. Посебну вредност истраживања представља чињеница да је анализиран узорак камерних остварења широког стилског спектра и различитог времена настанка (од двадесетих година прошлог века до данас). Сагледане су разлике како у композиционом третману елемената народног стваралаштва, тако и у интерпретативном приступу ансамбала. Кандидаткиња је у истраживању применила историјску, аналитичку и компаративну методу.

Ксенија Милошевић је сагледала историјске и културолошке специфичности настанка сваког од анализираних остварења и издвојила разноврсне видове утицаја фолклорних елемената. У зависности од околности, уобличила је компаративне линије које упућују на друге стваралачке форме, музичке жанрове и ванмузичке утицаје. У складу са различитим стилским оквирима, аналитички приступ у оквиру истраживања је модификован на одговарајући начин, па следствено томе обликован и извођачки приступ сваког од камерног састава у склопу концертне презентације.

Доследно спроведеном компаративном истраживачком методом, анализирана дела су логично груписана према стилским параметрима и појавним облицима третмана српског фолклора и традиције околних народа. Као посебна развојна линија, иновативно је издвојен утицај стваралаштва Стевана Мокрањца на облике третмана народног мелоса и жанровски уплив хорске музике у камерно стваралаштво. Детаљно су сагледани и узроци обраћања композитора традиционалној музици и разлози обликовања стваралачке мисли управо у камерном оквиру. Интересантан је сегмент истраживања паралелног утицаја фолклора различитих културолошких извора и видови стваралачког обликовања специфичних симбиотичних експеримената. Кандидаткиња уочава и у композиционом и

интерпретативном приступу специфичну инструменталну усмереност појединих аутора и облике транспозиције њихове музичке мисли у друге медијске оквире. У приступу елементима фолклора, кандидаткиња зналачки уочава сродности са поступцима великана стваралаштва усмерења овог типа, попут Беле Бартока.

Ксенија Милошевић је аналитичком методом сагледала интерпретативне проблеме кроз велики број примера и аргументовано дефинисала интерпретативна решења. Значајну вредност пројекта представља истраживање у домену неколико различитих камерних ансамбала, уз сагледавање специфичне улоге виолине и примене адекватних изражајних средстава у склопу сваког од њих. Систематично су груписана основна интерпретативна питања, која упућују чланове ансамбала на помну анализу елемената метричко-ритмичке структуре, појавне видове орнаментације народног типа, иновативне облике извођачких техника и импровизационе поступке, уз анализу стандардних елемената интерпретације камерних састава. Кандидаткиња је потврдила очекиване резултате из пријаве теме докторског уметничког пројекта и у анализираним камерним делима српских композитора инспирисаних фолклором утврдила заједничке карактеристике и посебности у погледу стилског израза, третмана фолклорних елемената, примене инструменталних изражајних средстава. Ксенија Милошевић је демонстрирала високо извођачко умеће и дала допринос уже стручном осветљењу интерпретативних проблема у вези са изабраним делима. Њен рад је заснован на комплексном уметничком и теоријском истраживању и испуњава предвиђени циљ у смислу доприноса решавању бројних питања везаних за интерпретацију камерних дела српских аутора инспирисаних фолклором.

ЗАКЉУЧАК КОМИСИЈЕ

Ксенија Милошевић представља упечатљиву уметничку личност на нашој музичкој сцени. Истакнута виолинисткиња са значајним донетима у оквиру солистичке, камерне и оркестарске делатности, препознатљива је по високим остварењима разноврсног жанровског усмерења. Истраживање у области примене фолклорних елемената у српској камерној музици представља логични наставак дугогодишње активности у оквиру камерних ансамбала, коју карактерише плодно сарадња са нашим композиторима и премијерно представљање бројних остварења.

Ксенија Милошевић је спровела темељно истраживање у склопу кога је сагледала камерна дела дуге хронолошке линије и разноврсних стилских усмерења, детаљно сагледавши облике примене фолклорних елемената. Прегледно су дефинисани и груписани облици утицаја елемената музичког наслеђа на српску уметничку музику и издвојени развојни путеви камерног стваралаштва.

Кандидаткиња је свеобухватно анализирала посебности интерпретативног приступа делима инспирисаних традиционалном музиком у склопу различитих модалитета и дефинисала изазове тумачења камерног текста. Значајки су дефинисана интерпретативна решења у погледу примене неуобичајених инструменталних изражајних средстава, посебних видова орнаментације, импровизационих елемената и компликоване метричке и ритмичке структуре. У концертној презентацији, кандидаткиња се убедљиво и сугестивно представила захтевним репертоаром у склопу разноврсних камерних ансамбала.

Комисија са задовољством предлаже Наставно уметничко научно већу ФМУ и Сенату Универзитета уметности у Београду да прихвате писмени део и концертно извођење програма докторског уметничког пројекта кандидаткиње Ксеније Милошевић и одреде термин за одбрану рада.

Београд, 30. 11. 2020. године

КОМИСИЈА:

др ум. Теа Димитријевић, ванредни професор ФМУ, председник комисије

др ум. Драгана С. Јовановић, редовни професор ФМУ, коментор

мр Весна Јансенс, редовни професор Академије уметности у Новом Саду

др ум. Соња Лончар, ванредни професор ФМУ

др ум. Игор Лазић, ванредни професор ФМУ